

KRIZA "STARIH" I RAĐANJE "NOVIH" VREDNOTA MEĐU MLADIMA

VALENTINA MANDARIĆ
Pantovčak 72A
10000 Zagreb

Izvorni znanstveni članak
Primljeno 20. 9. 1996.
UDK 37.014.52:37.034
316.752-053.6.8

Sažetak

Riječ "kriza" postala je gotovo sinonim za vrijeme u kojem živimo. Zahvaća sve dimenzije društvenog života, pa se u tom smislu može govoriti o krizi temeljnih ljudskih vrednota u modernom društvu. Autorica u članku traži korijene krize "starih vrednota" i ukazuje na nove tendencije kod mladih u otkrivanju i valoriziranju novih vrednota.

Cjelokupni odgoj ima zadaću pomoći mladu čovjeku u izgrađivanju zdravih kriterija kako bi mogao zrelo i odgovorno vrednovati sadržaje koje mu moderno društvo nudi na svom tržišnom poligonu.

Autorica ukazuje na neka moguća polazišta u odgoju mladih za temeljne vrednote.

0. UVOD

Često se čuje kako je iz našeg društva nestao osjećaj za vrednote i da zbog toga cjelokupna društvena stvarnost stoji na staklenim nogama. Mnoge vrednote koje su nekada bile temelj društvenog života danas su potisnute na društvenu marginu.

S tim u svezi obostrano je optuživanje mladih i starih. Stariji optužuju mlade da su izgubili smisao za prave vrijednosti, dok mladi uporno dižu glas optužujući starije da su izdali istinske vrijednosti. Tko je kriv, teško je reći. Jedno je sigurno: ljestvica vrednota promijenila je svoj nekadašnji izgled.¹ Ideološke krize koje potresaju moderno društvo reflektiraju se u nedostatku apsolutnih vrednota u društvenom životu na kojima bi današnji mladi mogli temeljiti svoju budućnost. Stoga se čovjek okreće samom sebi, prilagođuje se svakidašnjici bez velikih očekivanja od budućnosti. Takav stil modernog života sukobljuje se s iskonskom čovjekovom željom da živi život u punini i da sam bude tvorac svoje budućnosti. Neostvarenje želja i mlade-

načkih planova, na žalost, mladi liječe raznim oblicima bjega od života, posežući za drogom ili čak samoubojstvom.²

1. STARE VREDNOTE NA ISKUŠENJU

1.1. Temeljna obilježja socio-kulturnog okruženja u kojem živi današnja mladež

Papa Ivan Pavao II. je 1982. godine u Santiagu uputio vapaj, gotovo krik, Europi: "Ponovno pronadi sebe. Budi ono što jesi. Ponovno otkrij vlastite korijene. Vрати se temeljnim vrednotama koje su tvoju povijest učinile slavnom, tvoju prisutnost na

1 J. KERKHOFS, *In che misura l'Europa è religiosa?*, u: "Concilium" 27(1992)2, 115-126. Autor je u istraživanju pokušao utvrditi kojim vrednotama moderni čovjek daje osobitu važnost. Na prvo mjesto ispitanici su stavili obitelj (96%), zatim prijateljstvo (90%). Posao smatra važnim 87% Europljana. Slobodno vrijeme kao vrijednost zauzima vidno mjesto kod 82%, a vjera kao vrednota zauzima preposljednje mjesto - 49%.

2 Usp. G. PIANA, *La dimensione etica come centro dell'esperienza del vivere*, u: "AICI" 7(1989)2, str. 9.

drugim kontinentima plodonosnom. Ponovno izgradi duhovno jedinstvo u punom poštovanju prema drugim religijama. Daj caru što je carevo a Bogu što je Božje (...) Ti još možeš biti vodilja civilizacijama i poticaj za napredak u svijetu. U tebe su uprte oči svih kontinenata."³

Kriza europske kršćanske uljudbe očituje se u poljuljanoj ljestvici vrednota, onih vrednota koje su temelj kulture i civilizacije europskih naroda, a može se reći - i humanizma uopće.

U posljednje vrijeme sve više se osjeća tendencija europskog društva za autonomijom od Crkve i kršćanskih korijena. Stoga nije čudo da su već sada poljuljana temeljna ljudska prava koja svako društvo treba garantirati. Papa s pravom zaključuje: "Kriza europskog čovjeka kriza je čovjeka kršćanina. Kriza europske kulture kriza je kršćanske kulture."⁴

Sve više uočavamo kompleksnost društva u kojem živimo. Time mislimo na njegove temeljne oznake: pluralizam, fragmentizam, nedostatak kredibiliteta i privrženosti tradicionalnim vrijednostima i institucijama koje su nekad bile siguran put u socijalizaciji i integraciji mladih u društvene strukture. Pluralizam, kao sinonim modernog društva, uzrok je određenog relativizma. Nema više čvrstog kriterija u prosuđivanju etičnosti određenih čina. Relativizam je posebno zahvatio odgojne institucije koje su bile kanali socijalizacije. Osjeća se disharmonija u pogledu temeljnih odgojnih ciljeva kod pojedinih odgojnih ustanova. Poseban je problem zlouporaba masovnih medija i njihova neograničenog utjecaja. Kriza se očituje kroz sadržaje i sustave vrijednosti koji se često ne temelje na istini. Tradicija gubi svoju normativnu vrijednost, pa je kriza identiteta postala gotovo bolest našeg vremena. Mladima je, posredstvom informativnih kanala, danas dostupno dovoljno informacija o društvenom životu, ali su često stranci za bogatstvo unutarnjeg života jer su previše podložni izvanjskim stimulativnim sredstvima koje im nudi moderno hedonističko društvo. Unatoč svemu mnogi mladi osjećaju potrebu za post-materijalnim vrednotama, i to

posebno oni koji imaju osiguran visok materijalni status. Mladi koji žive u kompleksnom postindustrijskom društvu gube povijesno-kulturni identitet, bez povezanosti su s prošlošću i bez sigurnosti za budućnost. Čovjeku bez vlastitih korijena moderna kultura određuje identitet isključivo kroz uloge koje ima u društvu. Pod tim pritiskom čovjek je sklon prihvatiti sve ono što mu se nudi. U odnosu na sve to ohrabruje činjenica da se mladi ne slažu s tim statusom izgubljenosti i slijepe podređenosti, koji im nameće današnje društvo. Oni se suprotstavljaju dominantnim i starim vrednotama, te traže nešto novo - originalno. Nadilaze pasivno prilagođavanje i otvaraju se novim izazovima. Traže promjenu društva bez oštrog maksimalizma, radikalizma ili bilo kakvog ekstremizma. Otvaraju se pluralizmu interesa koji vode promjeni kvalitete života. U toj želji za kvalitetnijim često dolazi do jednostranog odbacivanja tradicionalnih vrijednosti koje po njihovu mišljenju nemaju ključno mjesto u izgradnji boljeg svijeta. Zato se danas može govoriti o krizi vrednota koja je zahvatila suvremeno društvo.

1.2. Što je vrednota?

Postoje različita mišljenja o samom pojmu "vrednota" i njegove različite definicije. Tako A. Exeler kaže: "Vrednota je nešto što netko cijeni i voli, to je nešto do čega čovjek mnogo drži, što mu je drago, nešto što ga osobno čini sretnim, nešto o čemu se priča, ali prije svega to je integralna i stabilna točka za osobni život."⁵

Vrednota je nešto što ljudi smatraju da je "potrebno, korisno, zdravo; nešto što im pomaže da budu sretni, nešto što će im biti određena garancija da su činili dobro tijekom života"⁶. Sukladno s rečenim svaki čovjek mora zauzeti osobni stav prema pojedinoj vrednoti i odrediti koje mjesto ona ima u njegovu stvarnom životu.

3 *Che cosa ha detto il papa sull'Europa*, Paoline, Milano 1993, str. 50.

4 *Isto*, str. 51.

5 A. EXELER, *Valori di ieri e di oggi. Aiutare i giovani vivere*, Paoline, Roma 1986, str. 120-121.

6 *Isto*, str. 121.

Koje su to temeljne i važne vrednote za današnjega, a posebno mladog čovjeka? To su: osobnost, sposobnosti, sloboda, kreativnost, autonomija, znanje, istraživanje, razum. Ako malo dublje analiziramo područja koja zahvaćaju istaknute vrijednosti, uočavamo kako nema mjesta za simbole, misterije, kontemplativnu dimenziju čovjeka.

Usred kulturnog pluralizma i sve većeg društvenog raslojavanja, nužno dolazi do krize vrednota koja rezultira padom temeljnih vrednota na vrijednosnoj ljestvici.⁷

1.3. Kriza temeljnih vrednota

Današnja mladež hoće provjeru vrijednosti i u tom procesu neke "stare vrednote" bivaju diskvalificirane. Jesu li te promjene nužno negativne? Povijest, posebno Evandjelje, nas uči da su promjene ponekad neizbježne. Isus je neke stvari, duboko ukorijenjene u židovsku tradiciju, mijenjao. (Npr. pitanje subote, ili pak u prvoj Crkvi kada je bila riječ o nužnosti obrezanja novoobraćenih na kršćanstvo.)

U trajnom procesu transformacije društva i nastajanja novih kulturnih tvorevina događaju se promjene u sustavu vrednovanja: neke vrednote nadžive sve promjene, a neke potpuno nestaju. Rađaju se nove vrednote koje do tada nisu postojale. Mnogi će se složiti da postoji distanca mladih prema temeljnim vrijednostima kao što su: ljubav za rad, smisao za žrtvu, disponiranost za preuzimanje odgovornosti, smisao za strpljivost, upornost itd. Mnogi smatraju da je pad tih tradicionalnih vrednota uzrokovan neuvjerljivošću starijih, jer njihovi modeli ponašanja nisu sukladni vrijednostima koje oni proklamiraju. Mladi ih stoga s rezervom prihvaćaju ili potpuno odbacuju. Velike su se promjene dogodile na području seksualnosti. Sasvim je nova situacija u poimanju slobodnih veza, predbračnih odnosa, uzimanja kontracepcijskih sredstava, u poimanju prava na život začete djece itd. Međutim, to ne znači da su tradicionalni stavovi na tom području potpuno nestali. Još uvijek obitelj zauzima vodeće mjesto na ljestvici vrednota.⁸

1.4. Uzroci krize vrednota

Neke smo uzroke krize već dotaknuli u dosadašnjem izlaganju. Najvažniji je ipak u naglom prijelazu od kršćanskog u industrijsko i danas već postindustrijsko društvo. Taj prijelaz nosio je sa sobom brze promjene u svim segmentima društveno-kulturnog života. Exeler je postavio svoj redoslijed tih uzroka.⁹

Na prvo mjesto stavio je gubitak vjerodostojnosti. Uspjeh u životu više nije ovisan o prihvaćanju tradicionalnih vrednota ili njime uvjetovan, kao što je to bilo u prošlosti. Veliku ulogu u toj promjeni odigrala su sredstva društvenog pripočivanja. Mnogi se slažu da su ona postala važan odgojni čimbenik u društvu, jer imaju snažan utjecaj na mladu populaciju. Masovni mediji često propagiraju sadržaje koji nemaju temeljnu vrijednost, primjerice dobro čovjeka, nego vlastiti profit postaje vrhovnom normom i ciljem. Bilo bi korisno analizirati kakav moral nude televizija, radio, tisak i kino kod nas u Hrvatskoj.

Na drugo mjesto stavljen je tehnološki napredak. Radno vrijeme se skraćuje, a sve je više slobodna vremena. Netko je točno ustvrdio: "Danas u svijetu ljudi više znoja izliju na sportskim terenima, u plesnim salonima, na modnim pistama nego za vrijeme rada." U takvim uvjetima gubi se smisao za napor i žrtvu pa se vrlo teško ustrajava u započetom radu.

- 7 Najnovije istraživanje proveo je COSPES (Centri di orientamento scolastico professionale e sociale). Ono je provedeno s više od 10.000 adolescenata od 14. do 19. godine. Jedno se pitanje odnosilo i na vrednote. Između dvanaest vrednota - zdravlja, ljubavi, kulture i studija, posla, osnivanja obitelji, poštenja, novca i blagostanja, života u složnoj obitelji, prijateljstva, vjere, društvene angažiranosti, vjerske prakse, adolescenti su na prvo mjesto stavili ljubav (55,2%), a zatim slijede: zdravlje (49,8%), kultura i studij (34,2%), posao (32,3%), osnivanje obitelji (22,4%)... Na samom dnu, na desetom mjestu, je vjera (10,7%). Usp. COSPES, *L'età incompiuta. Ricerca sulla formazione dell'identità negli adolescenti italiani*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1995, str. 285-287.
- 8 J. STOETZEL, *I valori del tempo presente. Un'inchiesta Europea*, SEI, Torino 1984, str. 163-166.
- 9 Usp. A. EXELER, *nav. dj.*, str. 33-43.

Jedan od uzroka svakako je i "nemilosrdna konkurencija" - koje ima već i u dječjim vrtićima. želja za dominacijom i dokazivanjem jako je naglašena već u dječjoj dobi. Pogledamo naše škole - koliko egoizma, individualizma, konkurencije, počevši od stila odijevanja do školskih rezultata. Svaki dan se sve više uočava dehumanizacija međuljudskih odnosa. Utilitarizam postaje vrhovnom normom i u uspostavljanju međuljudskih odnosa.

Već smo više puta naglasili kako je naše društvo izrazito hedonističko-konzumističko. Ono zavodnički djeluje na mlade generacije. Max Frisch ističe da moderno društvo nema što ponuditi nego mora što više konzumirati.¹⁰ U službi hedonističke politike i potrošačkog mentaliteta najviše se ističu masovni mediji. Dosta je pogledati naše reklamne programe. Što se veliča: mladost, ljepota, popularnost, sport, uspjeh, zdravlje, blagostanje itd. U takvoj konkurentnoj ponudi mladi se često izgube. Oni još nemaju zdrave kriterije u odlučivanju. Toliko je novih stilova življenja koji naprosto izazivaju. U procesu osamostaljivanja mladi pojmu slobode prilaze jednostrano. Svode slobodu na samovolju i zaštitu vlastite privatnosti: čovjek je sam sebi zakon.¹¹ Mladi uporno odvajaju odgovornost od slobode. U prevelikoj želji za autonomijom, prerano se distanciraju od obitelji, škole, Crkve, naroda i to ih vodi k sumnji u vrednote koje te institucije zastupaju. U toj preranoj emancipaciji usvajaju hedonističku logiku: užitak i nova iskustva. Hedonizam vodi dubokoj apatiji jer svako zadovoljavanje izaziva novu želju. To se događa i na seksualnom području. Njihova dob im omogućuje trajnu i stabilnu vezu. Mladi vrlo rano padaju u depresiju koja je uzrokovana preuranjenim iskustvima koja najčešće završavaju razočaranjem i frustracijom.

1.5. Mladi i nove vrednote

Pokazuje li današnja mladež interes za vrednote, osobito za vrednote na kojima može graditi svoju budućnost?

Neki kritičari su preoštri u svojim sudovima pa često izjavljuju kako današnja mladež nije motivirana za temeljne vred-

note. Možda je to površan i jednostran sud. Istina je da mladi ljudi pokazuju interes za vrednote različite od onih koje su usvajali mladi šezdesetih godina.

Kada je riječ o motiviranosti mladih za temeljne životne vrijednosti, Giovanni Villata nabraja tri vrijednosne sfere.¹² Prva sfera sadrži vrednote koje se odnose na osobu: sloboda, autonomija, komunikacija, tolerancija, osobna ravnoteža itd. Na pitanje "Tko sam ja?" - čovjek se isključivo okreće sebi u traženju odgovora.

Druga sfera odnosi se na međuljudske odnose. Na prvom mjestu je obitelj, zatim ljubav voljene osobe, prijateljstvo (udvoje, ili u maloj skupini). To potvrđuje i odgovor na pitanje gdje mladi najčešće provode slobodno vrijeme. Najčešći odgovor je: s prijateljima, s djevojkom ili mladićem, s grupom vršnjaka u diskoklubu, na izletu itd. Mladi traže način i mjesto kako izaći iz izolacije, iz anonimnosti. žele pronaći način kako se izreći, identificirati, potvrditi. Nekada se slobodno vrijeme provodilo u velikim društvenim institucijama ili u Crkvi. Danas mladi traže ona mjesta gdje se osjećaju prihvaćeni i gdje mogu ostvarivati tople i ljudske međudnose.

U trećoj sferi riječ je o solidarnosti. Mladež osjećaj solidarnosti izražava željom za sudjelovanjem u razdiobi gdje je razvijen širok pojam društvenosti. Pod pojmom solidarnosti mladi ne razumijevaju pripadanje nekoj velikoj instituciji ili angažman za neko opće dobro na širokoj razini (sindikati, Crkva, politička stranka itd.). Oni osjećaj solidarnosti pokazuju prema specifičnim grupama ljudi koji trebaju konkretnu pomoć: hendikepirani, oboljeli od AIDS-a, emigranti, ovisnici o drogi, izbjeglice itd. Takvim ljudima, koji su društveno odbačeni, mladi žele pomagati i s njima uspostavljati bliske i ljudske odnose.

Ipak, kada su u pitanju mladi, u središtu pažnje je želja za samoostvarenjem. Po

10 *Isto*, str. 38.

11 Usp. C. NANNI, *Quali "valori" per i giovani d'oggi*, u: "Note di pastorale giovanile" 15(1981)10,35-36.

12 G. VILLATA, *Quale catechesi per i giovani?*, Elle Di Ci, Leumann (To) 1992, str. 54-56.

svaku cijenu žele izgraditi svoju osobnost. Posljedica toga je odbijanje unaprijed izgrađenih vrednota i modela ponašanja koja im se nude te odbijanje onih vrednota koje u sebi uključuju klasičnu podjelu dobra ili zla. To međutim ne znači da mladi odbijaju svaki dijalog s drugima ili da su neodgovorni i neosjetljivi na društvene probleme.

Etiku današnje mladeži nije moguće prosuđivati parametrima koji su se upotrebljavali u prošlim vremenima. Mladi žele samostalno prosuđivati određene situacije, te pozitivne i negativne posljedice svog izbora. "Nalazimo se pred pojavom ôethosađ koji se mjeri poticajima kulture jednog društva izrazito diferenciranog i koji želi vratiti subjektu sposobnost odlučivanja ili prilagođavanja, da bi ga stavio u stanje da odgovori potrebama svakidašnjice i da radi na promoviranju afektivnog života i međuljudskih odnosa."¹³ Nove vrednote koje žele mladi Exeler stavlja pod zajednički nazivnik - "univerzalna solidarnost".¹⁴ Riječ je o solidarnosti koja svoje korijene ima u Bibliji: "sva plemena na zemlji tobom će se blagoslivljati" (Post 12,3); "U Jahvi će pobijediti i proslavit se sve potomstvo Izraelovo" (Iz 45,25); "da se na ime Isusovo prigne svako koljeno nebesnika, zemnika i pozemnika" (Fil 2,10); "koje si pripravio pred licem sviju naroda" (Lk 2,31). Od početka do kraja Biblija želi nove mogućnosti, skrivene u Božjem obećanju, okupiti i blagosloviti sve narode na Zemlji. Iza-ijina vizija se odnosi na sve narode. Biblija posebno naglašava solidarnost jakih sa slabima, imućnih sa siromašnima. Ona je posebno značajna danas, kada u svijetu postoje trajne opasnosti i konflikti na međunacionalnoj i internacionalnoj razini.¹⁵

Ova univerzalna solidarnost ima tri aspekta: dostojanstvo i dobro za svakog čovjeka, dostojanstvo i dobro za buduće generacije, te očuvanje prirode koja je povjerena čovjeku.¹⁶ U središtu je čovjek kao temeljna vrednota, suživot i jedinstvo čovjeka s drugim čovjekom te čovjeka i prirode. Postoje, dakle, vrednote koje su usprkos procesima sekularizacije, pluralizma, industrijalizacije i urbanizacije zadržale visoko mjesto na ljestvici vrednota. To su npr.

zdravlje, ljubav, ljudsko dostojanstvo, uspjeh, priznanje, sloboda odlučivanja, istina, mir.

Za nas je važno pitanje: Ima li današnja mladež vrijednosti na kojima može graditi svoju budućnost i ima li među njima mjesta za kršćanske vrednote?

Kako mlade ponovno oduševiti za vrednote koje su preduvjet da se osoba može razviti u zdravu osobnost i kako s njima sudjelovati u izgradnji novih vrednota koje su nastale transformacijom društvenih odnosa?

J. Stoetzel je napravio istraživanje u kojem se pita: U kojoj je mjeri europska kultura još uvijek utemeljena na vrednotama koje predstavljaju zajednički kontinuitet?¹⁷

Prema njegovu istraživanju vrednote u današnjem društvu su usmjerene na osobu: sreća, sigurnost, sloboda samoodlučivanja, samoodgovornost, pravo na upravljanje vlastitom sudbinom, samoostvarenje itd. U pogledu vjere situacija se izmijenila. U nekim europskim zemljama vjera je već na dnu ljestvice vrednota. Vidno je distanciranje od Crkve, od nekih vidova crkvenoliturgijskog života. Nameće nam se pitanje: Zašto kršćanstvo, kao stil življenja, ne privlači današnju mladež? Zašto u kršćanskoj poruci ljudi našeg vremena mladi ne prepoznaju vrednotu za koju se vrijedi angažirati? Oni teško vjeruju da Evanđelje - Radosna vijest ima moć da ispuni i osmisli život do kraja. Etička dimenzija je tvrd orah koji mladi najčešće odbacuju a da ga nisu ni pokušali otvoriti. Problem i dalje ostaje: prereći Evanđelje tako da mu se ništa ne oduzme, da ga se ne pretvori u "bajke koje gode ušima" pa da mladi u njemu prepoznaju vrijednost života koja se ne suprot-

13 G. PIANA, *Verso un'etica della soggettività riflessa*, u: "Note di pastorale giovanile" 19(1985)3,22-26, ovdje 23.

14 Usp. A. EXELER, *nav. dj.*, str. 132.

15 *Isto*, str. 132.

16 Usp. *isto*, str. 132.

17 J. STOETZEL, *nav. dj.* Autor u svoje multinacionalno istraživanje uključuje gotovo sve zapadnoeuropske zemlje: Veliku Britaniju, Njemačku, Italiju, Francusku, Španjolsku, Belgiju, Irsku, Dansku, Švedsku, Norvešku i Finsku.

stavlja njihovim dubokim težnjama za radnim i osebnim životom.

2. ODGAJATI MLADE ZA KRŠĆANSKE VREDNOTE

Naša osnovna poteškoća na koju pokušavamo odgovoriti je: Kako prenijeti kršćanske vrednote mladima? Kako uistinu odgajati mlade za kršćanske vrednote?

Koje su kršćanske vrednote? Ono o čemu smo do sada govorili odnosilo se na općeljudske vrednote. Koja je razlika? Humanističke vrednote jesu kršćanske vrednote, ali u modernom društvu laicizirane, naturalizirane, sekularizirane. Novi europski humanizam danas je sve manje zasnovan na kršćanskoj viziji svijeta u kojoj je Bog stvoritelj i vrhovni garant svih vrednota. "Nedostaje oslonac koji je apsolutan. A bez tog oslonca, bez te veze s transcendentnim Apsolutom, humanističke europske vrednote i ideje prepuštene su same sebi, izlučuju sasvim naravno ôtoksineô koji polako truju živo tijelo, a neki od njih mogu biti smrtonosni."¹⁸ Danas se pretjerano naglašava personalizam koji često prerasta u narcizam - pretjerani autonomizam i emancipaciju od bilo kakve veze s transcendentnim. Temeljne ljudske vrednote: jedinstvenost i nepovredivost osobe, ljudsko dostojanstvo, jednakost, tolerancija, osjećaj za demokraciju, pravda, solidarnost, znanost i napredak došle su u srce čovječanstva i europsku kulturu putem kršćanstva. Danas su te vrednote sve udaljenije od svog izvora i napajaju se s drugih izvora. Vraćanje na Izvor put je ponovnog oživljavanja starih vrednota. "Samo terapija koja ôdolazi izvanaô može izliječiti tu endemsku depresiju kojom se Europa muči",¹⁹ poručuju biskupi Europe.

Razlike između općeljudskih i kršćanskih vrednota u biti nema jer sve ono što je vrijedno, dobro za čovjeka, to je i kršćansko. Razlika je u tome što kršćani općeljudske vrednote žive na evanđeoski način. Tako vrednote dobivaju nadnaravnu dimenziju. U tome svjetlu općeljudske vrednote dobivaju kršćanski predznak. Primjerice, ljubav kao vrednota. Ljubav je temeljna ljudska vrednota, ali ljubav istodobno ima

različite interpretacije u kojima se mijenja njeno značenje i smisao. Ona je oduvijek bila temeljna kršćanska oznaka - znak prepoznatljivosti među prvim kršćanima. Razlika između čisto humanističke ljubavi i kršćanske (evanđeoske) ljubavi je očigledna jer ljubav kakvu je propovijedao Isus uključuje i ljubav prema neprijatelju, ljubav koja oprašta, "Pavlova ljubav" (1Kor 13). Ta se ljubav rijetko susreće u masovnim medijima: TV, kinima, tisku itd.

Problem odgoja je upravo u tome kako u ovom sekulariziranom i depersonaliziranom društvu prenijeti mladima vrednote življene na evanđeoski način. Mladi duboko u sebi osjećaju iskonsku težnju za ljubavlju, zapravo gladuju za njom. Kako ih uvjeriti da ljubav koju je Isus propovijedao do kraja može ispuniti njihovu težnju da ljube i budu ljubljeni?

Ovdje nastojimo ukazati na stanovite teškoće u posredovanju kršćanskih vrednota današnjim mladima.

2.1. Što znači kršćanski odgajati?

Odgaj u vjeri događa se u okviru cjelovitog odgoja. Za kršćanina kršćanski odgoj ima središnje mjesto u cjelokupnom njegovu odgoju. Svrha je svakog istinskog odgoja, kako nas uči znanost o odgoju, razvijanje čovjeka u svestranu, slobodnu i stvaralačku osobnost, sposobnu za uspostavljanje istinskih odnosa sa sobom, s drugima i svim onim što ga okružuje (priroda). U odgojnom procesu trebaju biti zahvaćena sva područja čovjekove osobnosti: spoznajna, doživljajna, djelatna. Ovo posebno vrijedi za katehetski odgoj. Uspjeh kateheze ovisi upravo o tome koliko je vjeroučitelj vodio računa o ovim trima područjima djetetove osobnosti. Zato se u postavljanju ciljeva, a onda i u biranju metoda i metodičkih postupaka, mora o tome voditi računa. Kada je riječ o sadržajima odgoja, nastoji se istodobno voditi briga o razvitku čovjekovih intelektualnih i drugih stvaralačkih mo-

18 VIJEĆE BISKUPSKIH KONFERENCIJA EUROPE, *Evanđelizirati "sekulariziranu" Europu*, KS, Zagreb 1986, str. 30.

19 *Isto*, str. 47.

gućnosti te o stjecanju potrebnog znanja, o moralnom, estetskom, tjelesno-zdravstvenom, radnom kao i o drugim vidovima odgoja. U cjelovitom odgoju valja voditi računa o razvitku osobe kao pojedinca i o njezinom osposobljavanju za skladan suživot s drugima (proces personalizacije i socijalizacije).²⁰ Odgoj je veoma složen proces koji zahtijeva interdisciplinarni pristup. To zahtijeva otvorenost odgajatelja za pedagogiju, psihologiju, sociologiju, a posebno religioznu pedagogiju kada je riječ o religioznom odgoju. "Pravi odgoj ide za izgradnjom ljudske osobe u vidu njezine konačne svrhe i ujedno u vidu dobrobiti društva kojeg je čovjek član i u čijim će funkcijama kao odrasli čovjek sudjelovati." Cilj mu je da "čovjeka učini tvorcem svojeg dobra".²¹

U cijeloj Crkvi posljednjih nekoliko desetljeća živo se osjeća potreba za obnovom religioznog odgoja i kateheze. Stoga nije ni čudo da je u tom razdoblju napisano više crkvenih dokumenata posvećenih pastoralnom djelovanju Crkve s ciljem da se ukaže na važnost religioznog odgoja i kateheze.

Katehezu je Crkva oduvijek smatrala jednom od svojih temeljnih zadaća. Posljednjih godina kateheza je postala posebno povlašteno mjesto u radosnom naviještanju Evanđelja. "Kateheza je odgoj vjere djece, mladeži i odraslih, koji posebno uključuje poučavanje kršćanskog nauka, na organski i sistematski način, s ciljem da se uvedu u puninu kršćanskog života."²² To je "onaj oblik crkvenog djelovanja koji bilo kršćanske zajednice bilo pojedince, dovodi do zrelosti vjere."²³ Prema novijim crkvenim katehetskim dokumentima²⁴ i znanstvenim katehetskim istraživanjima kršćanski odgoj se zasniva na temeljnom načelu: vjernost Bogu i vjernost čovjeku. Držeći se tih načela, može se ostvariti temeljni cilj cjelovitog vjerskog odgoja koji teži maksimalnoj integraciji vjere i života.

U svojoj knjižici "Bog odgaja svoj narod" C. M. Martini dao je sažeti opis odgoja kako ga on vidi danas: odgajati je teško, odgajati je moguće, odgajati znači biti svjestan složenosti prilika, odgajati je stvar srca. On zaključuje konstatacijom: odgajati je lijepo.²⁵

2.2. Zapreke u odgoju mladih za kršćanske vrednote

Kao polazište u odgoju svakako treba uzeti situaciju u kojoj mladi žive. Mladi gube smisao i dezorijentirani su, nedostaje im ideja i perspektiva u organiziranju života i suživota. Sve češće i sve više upadaju u skepticizam, malodušje, indiferentizam, apatiju i dosadu. Moderno hedonističko društvo, s poznatom lozinkom "Troši i uživaj", vrši stalan pritisak na mlade. Mladi uočavaju kako to nije dovoljno da život bude ispunjen i osmišljen. Svakom čovjeku, a posebno mladom, potrebni su stanoviti stimulansi-motivacija i upravo stoga ulaze u igru vrednote. Dugo je vladalo slijepo povjerenje u napredak, produktivnost, tehnologiju, blagostanje, sigurnost utemeljenu na profitu i društvenom prestižu. Danas je sve ovo stavljeno u sumnju. Mladi kao da ne vide gdje potražiti izgubljenu sigurnost, sreću i smisao svog postojanja.

2.2.1. Pluralizam - zapreka ili šansa na odgojnom putu do vrednota

Procesom sekularizacije moderno društvo je zadobilo novi izgled. Nije više politički, pa ni kulturno homogeno društvo u kojem osoba može ostvariti svoju integraciju i steći stanovitu sigurnost. Kao društvena stvarnost pluralizam ulazi u sve sfere društvenog života. Tako se govori o društvenom pluralizmu, kulturnom pluralizmu, religioznom pluralizmu, političkom pluralizmu itd. Ovdje nas zanima društveni pluralizam na odgojno-kulturnom području. Autonomija i sloboda dvije su temeljne odrednice pluralističkog društva. Po zakonu tolerancije sve je moguće, svi imaju ista prava u

20 Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri*, KS, Zagreb 1983, br. 28 (odsada: RNE).

21 C. M. MARTINI, *Bog odgaja svoj narod*, KSC, Zagreb 1991, str. 13.

22 *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija - Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 5.

23 RNE 23.

24 SVETI ZBOR ZA KLERIKE, *Opći katehetski direktorij*, "Dokumenti" 38-39, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1972, br. 34; RNE, br. 34.

25 Usp. C. M. MARTINI, *nav. dj.*

izricanju vlastitog mišljenja i u oblikovanju vlastitog stila života. Polazeći od toga, možemo reći da pluralizam značajno utječe na promjenu unutar odgojnih institucija u modernom društvu.

U pluralističkom društvu roditelji, a s njima i odgojitelji, nailaze na mnoge poteškoće u odgoju. Jedna od temeljnih zapreka je izgubljeni kredibilitet odgojnih institucija. Nekada su odgajali obitelj, škola i Crkva. Te su odgojne ustanove bile usklađene kada je bila riječ o odgojnim ciljevima. Danas je situacija sasvim drugačija, mnogo nepovoljnija. Više ne postoji usklađenost odgojnih ciljeva između pojedinih odgojnih ustanova, a javljaju se i neke nove institucije koje najdirektnije utječu na odgoj, primjerice masovni mediji.

Svjesni situacije, s pravom postavljamo pitanje: Tko zapravo danas odgaja i je li moguće odgajati? To pitanje sebi često postavljaju roditelji, nastavnici i vjeroučitelji. Odgovor možemo potražiti u Isusovoj školi, u Evanđelju. Evanđelje je neiscrpan odgojni plan u kojem Isus, savršeni učitelj i odgojitelj, svojim odgojnim umijećem pokazuje da je moguće odgajati.

U Evanđelju susrećemo izvanredne scene: Isus sjedi, poučava, pita, razgovara, a mnoštvo ga pažljivo sluša. I u Isusovo vrijeme bilo je različitih društvenih previranja, raznih škola i struja. Prisjetimo se Isusovih prisposoba u kojima govori o različitim životnim situacijama (plodno - neplodno tlo, sjeme, sijanje). Isus upozorava da onaj tko sije ne mora žeti (Iv 4, 37-38). On je uvijek sijao u pravo vrijeme, stoga je i žetva bila obilna. Najvažnije je imati povjerenja u one koje odgajamo, uložiti onoliko koliko je u našoj moći, a ostalo prepustimo Onome koji sve može.

Iako je naše društvo doživjelo strahovito velike promjene, još uvijek se odgoj oslanja na nekoliko važnih čimbenika koji su nosivi stupovi u odgoju. Kad oni dođu u krizu, u krizi je i odgoj.

2.2.2. Obitelj

Obitelj je privilegirano mjesto ljubavi i odgoja. To je, kako kaže Papa Pavao VI., kamen temeljac svakog društva na kojem se

gradi civilizacija ljubavi jer je obitelj velika škola milosrđa, duhovnosti, kršćanske vjernosti. Stoga, nastavlja Papa, Crkva ima veliko pouzdanje u delikatnu, odgovornu i nezamjenjivu ulogu roditelja u religioznom odgoju djece. Nije čudo da je Papa, svjestan nezamjenjive uloge obitelji u odgoju, obitelj nazvao "domaćom Crkvom", naglašavajući evangelizatorsku odgojnu ulogu obitelji. Papa se pita: Tko može bolje od roditelja imati instinkt za umijeće odgoja? I dodaje: "Zaista Bog stavlja u srce očeva i majki preobilan osjećaj koji ih tjera pronaći najadekvatnije riječi i metode potrebne za uspješan odgoj duha, srca i vjere."²⁶ Obitelj, kao jezgra svakog društva, u posljednjih je nekoliko desetljeća doživjela velike promjene. Nije više privilegirano mjesto za zajamčenu sigurnost, zaštitu, nije oslonac u procesu socijalizacije. U mnogo slučajeva obitelj nije u stanju ostvarivati temeljne zadatke u odnosu na djecu. Posljednjih nekoliko godina naveliko se piše o krizi obitelji. Svijet se suočava sa strašnim problemom raspadanja obitelji. Moderno društvo ne vidi način kako ga zaustaviti. Nije potrebno naglašavati u kojim se sve oblicima to raspadanje događa. Moderni stil života nametnuo je svoj ritam cijeloj obitelji. Njegove posljedice najviše osjećaju djeca.

Zaposlenost obaju roditelja, promjena radnog vremena, sve češća želja majke da ostvaruje karijeru itd. ostavljaju duboke tragove i uvelike nagrizaju nekadašnju homogenost obiteljskog zajedništva. Tamo gdje su oba roditelja zaposlena sve više se traži cjelodnevni boravak u školi, pa čak da vrtići rade i nedjeljom. Problem za sebe su djeca koja žive samo s jednim roditeljem, djeca koja žive u nedoličnim uvjetima života, djeca čiji su roditelji alkoholičari itd. Koliko obiteljsko okruženje utječe na život djece, najbolje znaju nastavnici, vjeroučitelji, pedagozi, a sve češće i psihijatri.

Prlike u kojima živimo, prije svega društvene, vrše sve veći pritisak na roditelje

26 IVAN PAVAO II., *Familiaris consortio. Apostolska pobudnica o zadaćama kršćanske obitelji u suvremenom svijetu*, KS, Zagreb 1981, br. 36; vidi: *Pismo obiteljima pape Ivana Pavla II.*, IKA, Zagreb 1994, str. 66-67.

da od svoga djeteta učine istaknutu i uspješnu osobu koja će znati ostvarivati vlastitu karijeru - uspješnog muškarca i ženu koji će uspješno konkurirati u društvu blagostanja.

Zaboravlja se da je najvažnije pomoći mladima da usvoje one vrline koje će ih učiniti čovječnijima: iskrenost, poštenje, pravednost, vjeru, smisao za toleranciju, us-trajnost, dobrotu, postojanost itd.

Koju ulogu ima obitelj u vjerskom odgoju? Povijesno iskustvo pokazuje da je obitelj uistinu presudna. Ako dijete nema podršku od barem jednog roditelja, zacijelo vjeroučitelj ne može ništa učiniti s jednim satom vjeronauka tjedno. Pogotovo ako je to vjeronauk u školi gdje dijete nema priliku bliže se susresti s Crkvom - živom zajednicom vjernika.

2.2.3. Škola

Uz obrazovnu škola je nekad imala i odgovornu zadaću. Bila je temeljna odgojna ustanova koja je nastavljala tamo gdje je obitelj započela. Paralelno je informirala i formirala (odgajala). Danas škola sve više daje prioritet informaciji pred izgradnjom. Nastavnici su sve manje odgojitelji. Oni imaju različita životna opredjeljenja - različiti sustav vrednota koji najčešće odudara od kršćanskog. Njihova vlastita etička načela ne moraju biti u skladu s onima koja bi roditelji željeli da njihova djeca usvoje. Premalen je udio roditelja u stvaranju školskih planova i programa. Nema čvrstog ni jasnog kriterija koji bi filtrirao sadržaje koje djeci posreduju učitelji i nastavnici. Osjeća se previše "pluralizma" na štetu odgoja i djece!

"Škole i sveučilišta gdje profesori, učitelji i učiteljice za plaću prenose samo specijalizirane spoznaje pridonose zapravo bankrotu društva. Odgajati ne znači njegovati samo razum, nego formirati čitava čovjeka: i srce i karakter. Odgajati znači: duhovne vrijednosti prenositi iz generacije u generaciju, vrijednosti koje životu daju smisao i sadržaj. A takvo se prenošenje ne događa samo riječju, nego tako da te riječi budu opipljive u vlastitom životnom ponašanju. Odgajati je zajednička zadaća

roditelja, škole, sveučilišta, tiska, radija, televizije, javnog mišljenja. Odgoj je teška odgovornost."²⁷

2.2.4. Crkva

Može se reći da Crkva nema više povlašteno mjesto u društvu, ali uvijek je imala i ima povlašteno mjesto u vjerskom odgoju i u odgoju općenito. Nedvojbeno je da se Crkva oduvijek brinula za mlade, držeći da je odgoj - uz radničko pitanje i pitanje položaja žene - jedna od važnih zadaća Crkve, ali i društva općenito.

U naše vrijeme Crkva u osobi pape Ivana Pavla II., mladima posvećuje iznimnu pažnju. Najnovija istraživanja pokazuju da mladi ljudi nemaju averziju prema Crkvi kakvu su pokazivali šezdesetih pa i sedamdesetih godina. U posljednjih dvadesetak godina Crkva zauzima važno mjesto u socijalizaciji mladih: župe kao mjesta okupljanja mladih zauzimaju treće mjesto.²⁸

Međutim, susrećemo se i s nejedinstvenošću ili parcijalnošću u pripadnosti Crkvi. Mladi često prihvaćaju određene segmente liturgijskog okupljanja, ali odbijaju cjelovitost moralno-doktrinarne dimenzije. Prihvaćaju određene osobe (Papu, vjeroučitelja ili vjeroučiteljicu), ali su indiferentni prema Crkvi kao instituciji.

Uzroci mogu biti različiti: od neuspjeha kateheze, netaktičnosti ili (što je daleko gore) nevjerodostojnosti vjeroučitelja do negativnih utjecaja upravo onih vjernika koji se reklamiraju vjernicima. U jednom talijanskom istraživanju svećenicima koji rade s mladima je bilo upućeno pitanje: Što mladi najčešće traže (sadržaj)? Od njih 110, 108 je odgovorilo kako nitko od mladih ne želi "upoznati što Crkva uči".²⁹ Očito je da mladi žele kontakt s Crkvom, ali dobar dio njih u tome želi sačuvati svoju autonomiju u bitnim moralno-doktrinarnim pitanjima.

27 P. BOSMANS, *Živjeti je radost*, KSC, Zagreb 1994, str. 110.

28 COSPES, *L'età incompiuta*, nav. dj., str. 68.

29 G. VILLATA - G. ANFOSSI, *La ricerca: motivazione, obiettivi, dati essenziali*, u: "Note di pastorale giovanile" 24(1990)9,5-15, ovdje 11.

2.2.5. Sredstva društvenog priopćivanja

Masovni mediji su veoma važni čimbenici u izgradnji "kulturnog humusa" iz kojeg izrasta suvremeni čovjek. Svojom širokom mrežom informacija i brzim prenošenjem pridonijeli su brzom razmjeni vrednota među različitim narodima i kulturama.

Današnji čovjek se toliko združio s masovnim medijima da njegov radni dan započinje i završava gledanjem TV, slušanjem radija ili listanjem dnevnog tiska. Neki smatraju da se, uz spavanje, najviše vremena provodi u druženju s različitim medijima. To se posebno odnosi na mlade generacije. Utjecaj masovnih medija na čovjeka je toliko jak da čovjek počinje gledati, prosuđivati i definirati svoje okruženje na način kako ga vide i definiraju TV, radio ili tisak. Mladi zacijelo oponašaju ne TV, nego stil života koji je prezentiran na televiziji ili u omiljenim časopisima za mlade.

Masovni mediji imaju velik utjecaj na odgojnu dimenziju čovjeka, posebno djece i mladih. Ona su naprosto postala jedna od najutjecajnijih odgojnih ustanova. Njihov je utjecaj jači nego obiteljski, školski ili pak crkveni. Djeca čiji su roditelji zaposleni provode više od šest sati pred TV ekranima. Ako to usporedimo s brojem sati koje provode u razgovoru s roditeljima, dolazimo do zaključka da su masovni mediji postali današnji moderni odgajatelji. Kreatori sadržaja u masovnim medijima često se povode za željama slušatelja gledajući pritom ne stvarnu vrijednost i kvalitetu tih sadržaja, nego prije svega vlastitu dobit. Vođeni tom politikom uvelike pridonose devalviranju kulturnog standarda.

2.2.6. Nedostatak uzora

Svjedočanstvo je jedan od najvažnijih čimbenika u procesu odgoja ali i u prenošenju vjere. Adolescenti i mladi su u takvom razvojnom stadiju kad se vrlo lako identificiraju sa starijima, posebno s onima koji im nešto znače u životu. Mladi se oduševljavaju vitezovima, slavnim likovima u povijesti. Dovoljno je vidjeti kako se identificiraju sa svojim idolima u sportu, svijetu

filma i glazbe. Taj zanos i potpuno povjerenje koje mladi znaju gajiti prema svojim odgojiteljima može u jednom trenutku nestati i to kada dožive dvostruki život svojih uzora: ako ovi jedno govore, a drugo žive. U takvim trenucima znaju biti jako kritični, te kroz jednu takvu, u njihovim očima negativnu osobu znaju promatrati sve ostale pa i svog novog vjeroučitelja. Stoga je presudno važno da je kateheta prije svega uzor i svjedok vjere. On mora biti oličenje svih onih vrednota koje se mladima u odgoju nude. Vjeroučitelj je ogledalo u kojem uvijek moraju biti prepoznatljive temeljne konture zdrave ljudske i vjerničke osobnosti. Mladi će svom vjeroučitelju lakše oprostiti neznanje nego njegov dvostruki život. Vjeroučitelj je javna osoba, uvijek izložena kritičkim pogledima. Svatko tko se prihvaća ovog posla mora na sebe preuzeti veliku odgovornost i zahtjevnost. Biti uvijek znak! Biti živo i autentično Evanđelje! Svi katehetski dokumenti pozivaju na svjedočenje vjere.³⁰ To posebno vrijedi za vjeroučitelje. Prvo prihvaćanje ideala dolazi pod utjecajem svjedoka: roditelja, prijatelja, društvenog okruženja. Povjerenje koje pobuđuju oni koje vole, potiče prihvaćanje ciljeva za koje žive i ideala koje slijede. Mladi vjeru intenzivno doživljavaju kroz snažne likove (Majka Terezija, sv. Franjo, Ivan Pavao II.). O tome treba voditi računa u našim katehezama. Potrebni su uzori današnji a ne povijesni. Uzori koji će ohrabriti današnjega umornog čovjeka, koji će takvu čovjeku otkriti novinu koju je donio Krist. Da bi to doista mogao, potrebno je da sâm navjestitelj snagom Duha postane novi čovjek.

3. NEKA MOGUĆA POLAZIŠTA U ODGOJU MLADIH ZA VREDNOTE

U crkvenoj praksi kateheza je oduvijek bila povlašteno mjesto navješćaja vjere. "U cjelini pastoralnog rada, kateheza je onaj oblik

30 PAPA PAVAO VI., *Evangelii Nuntiandi. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu*, "Dokumenti" 50, KS, Zagreb 1976, br. 21.

crkvenog djelovanja koji, bilo kršćanske zajednice bilo pojedinca, dovodi do zrelosti vjere. Na tom putu do zrelosti mladi usvajaju temeljne kršćanske vrednote. Kateheza, ili kako je najčešće zovemo - vjeronauk, ima zapravo trostruki cilj: sazrijevanje početne vjere, odgajanje istinskog Kristova učenika, upoznavanje i nasljedovanje osobe Isusa Krista.³¹ Religiozni odgoj i kateheza su mjesto gdje se najneposrednije prenose kršćanske vrednote. Oni moraju voditi računa da mladi žele izgraditi vlastiti identitet (personalizacija) i uspješno se socijalizirati kroz proces integracije u sve segmente društvenog i crkvenog života (socijalizacija).

Izvrnuta ljestvica vrednota što se ogleda u svim sferama života nama kršćanima daje dovoljno poticaja da se upitamo s Bonom Šagijem: Nije li kršćanstvo, pa i ovo nakon Koncila, nemoćno da mladima dade perspektivu? Nije li kršćanstvo umorno? Smije li kršćanstvo slijediti potrošački duh koji nameće moderna civilizacija? Može li kršćanska poruka koju mi propovijedamo osloboditi mladog čovjeka od masovne reklame?³²

U prvim počecima kršćanstvo je imalo snagu da pokrene mase - da promijeni ili prožme svježinom Duha nove kulture. Zar danas nema više onog prvotnog entuzijazma - svježine i proročkog optimizma da pokrene današnje mase, da danas bude odmor umornom modernom čovjeku? Gdje se dogodio kratki spoj? Zašto više naša poruka nije svjetlo u mraku u kojem današnji čovjek tapka? Pater Bono Šagi govori o anemiji u pastoralnom radu.³³ Nema mo ključa po kojem bismo Radosnu vijest, koja poziva na etičku dimenziju, prikazali mladima da je oni prihvate kao životnu priliku na putu do samoostvarenja.

Navodimo stanovite pastoralne smjernice koje mogu biti polazište u radu s mladima.

3.1. Pretvoriti vrednote u modele ponašanja koji su povezani s problemom traženja vlastitog identiteta izraženog kroz potrebe mladih

Don Bosco, odgojitelj mladih, i to onih koji su bili od svih otpisani, reći će: "Odgoj je

stvar srca. Onaj tko zna da je voljen voli, a onaj tko je voljen postiže sve, napose od mladih ... srca se otvaraju, očituju svoje potrebe i otkrivaju svoje nedostatke. Budete li očevi svojih učenika, potrebno je da imate i njihovo srce ...Ljubav koju vam preporučujem jest ona koju je primjenjivao sv. Pavao prema svojim vjernicima."³⁴ Najvažnije je poznavati potrebe odgajnika. Bez toga se neće dogoditi ili uspostaviti odgojni dijalog koji je presudan u svakom odgoju, a posebno u vjerskom.

Svoje želje i potrebe mladi često izražavaju na sebi svojstven način koji odgojitelji ne razumiju. Zato je važno razumjeti govor mladih? Ne samo verbalnu komunikaciju, nego i njihove geste, ponašanje, stilove odijevanja, šišanja itd. Jezik mladih je veoma složen i zahtijeva veliko umijeće čitanja, pogotovo između redaka. Bilo bi zanimljivo dešifrirati značenja mnoštva grafita što ih mladi ispisuju po ulicama, kućnim zidovima, školama, školskim klubovima i đačkim torbama. Svaki grafit ima svoju poruku u kojoj su skrivene duboke čežnje mladih iako često izražene na izazovan način. Odgojitelji nerijetko sve to stave pod poznati nazivnik: "Mladi su danas neodgojeni i vulgarni." Nije li to možda olako izbjegavanje važne i delikatne odgovornosti - odgajati, pa i takve?

Kada se odgajatelji nađu zajedno, u diskusijama o problemu odgoja, često se odgoj karakterizira kao nešto vrlo teško, mučno. Za mnoge odgojitelje odgoj nije "posao" koji ih ispunjava zadovoljstvom nego nešto što ih opterećuje i iscrpljuje. "Odgajanje je radosno umijeće: ne može biti prisilan rad. Ne može samo po sebi biti vođeno niti nekim dobitkom, nego jedino stvaranjem što je moguće skladnije i sretnije ljudske osobe."³⁵ Pravom umjetniku najveći izvor radosti je remek-djelo koje je proizašlo iz njegove ruke. Odgoj, kao i svaka istinska

31 Usp. *RNE*, br. 24.

32 Usp. B. Z. ŠAGI, *Traganje za novom crkvenom praksom*, KS, Zagreb 1982, str. 22-23.

33 Usp. *isto*, str. 22.

34 C. M. MARTINI, *nav. dj.*, str. 65.

35 *Isto*, str. 70.

umjetnost, ne podnosi recepte, formule, ka-lupe.

3.2. Osposobljavati istinske odgojitelje

Usudili bismo se reći kako je odgojitelj jedan od najvažnijih odgojnih čimbenika koji čine odgojno okruženje. Neke od temeljnih vrednote koje bi trebao imati svaki odgojitelj, a one su pretpostavka za uspješan i cjelovit odgoj, jesu: zrelost, samobitnost i cjelovitost. Kada je riječ o vjeroučitelju odgojitelju, onda je broj temeljnih vrлина još i veći. Biti odgojitelj znači biti u trajnom procesu odgajanja jer nema zrelosti u smislu završnog čina - trajno rasti u čovječnosti i zdravoj duhovnosti. Onaj tko nema cjelovit identitet i afektivno-moralnu stabilnost nije u stanju intervenirati i usmjeravati mlada čovjeka na put zrelosti.

Gdje postoji unutarnja dvojnost, tu nema cjelovitosti. Može li slijepac slijepca voditi? Isus nam je otkrio gdje oni završavaju. Neće li obojica u jamu pasti? (Usp. Lk 6, 39-45)

Afektivna zrelost je poseban preduvjet da odgojitelj može graditi čvrste i zdrave afektivne odnose s odgajanicima. Iz osobnog iskustva znamo kako lako se vjeroučenici vežu za svog vjeroučitelja. Traži se zaista puno mudrosti i zrelosti. Katkad su to delikatne stvari i ukoliko im ne prilazimo s ljubavlju i poštovanjem, mogu nastati neželjene posljedice.

“Svaka osoba očajnički i prije svega traži nekoga s kim će dubinski dijeliti svoj život, nekoga tko će biti uključen u njezinu povijest. Predusretljiva ljubav, slična Božjoj ljubavi (Rim 5,8), osim što je polazište u odgoju, jest i eksplozivna snaga koja oslobađa i budi pozitivne snage osobe.”³⁶

Potrebno je imati mjeru u osjetljivosti za afektivni život mladih osoba, ali i uvijek imati na umu krajnji cilj: dovesti osobu do zrelosti, a ne slijepe ovisnosti. Ovdje ne želimo govoriti o stručnoj osposobljenosti vjeroučitelja-odgojitelja. Čini nam se samo po sebi jasno - bez toga ne ide. Traži se biblijsko-teološka, duhovno-crkvena naobrazba, te primjereno znanje iz srodnih odgojnih znanosti: psihologije, pedagogije, sociologije. Odgoj je tako složen proces da

zahtijeva interdisciplinarni pristup. U radu s mladima posebno je važno poznavanje vođenja i animiranja grupe. Grupa je, naime, privilegirano mjesto gdje mladi žive temeljne ljudske i kršćanske vrednote.

Vjeroučitelj je prije svega glasnik Evanđelja, iskusan u humanosti, dobro poznaje dušu svog vjeroučenika, dijeli s njim radost, nadu, bojazni i žalosti, a u isto vrijeme kontemplativni zaljubljenik u Boga. Papa u svojim govorima često spominje prve navjestitelje u Europi, koji su bili sveci. Potrebni su ponovno sveci poput sv. Benedikta, svetih Ćirila i Metodija koji će oduševljavati druge za Boga.³⁷

Uz već nabrojene vrline koje bi trebale resiti svakog odgojitelja, nabrojiti ćemo neke koje su veoma važne u katehiziranju. To je prihvaćanje svakog vjeroučenika (ne čekati da bude bolji, nego ga svojom ljubavlju učiniti boljim), poznavanje osobe (od njegovih potreba, preko intelektualnih sposobnosti do socijalnih uvjeta u kojima živi), vedrina (ne namješteni osmjeh nego iskreni izričaj zadovoljstva što smo tog trenutka s mladima), te napose strpljivost.

Veoma je važno razvijati smisao za samokritičnost u vrednovanju vlastitog rada, uspjeha i neuspjeha. Onaj tko nema hrabrosti suočiti se s realnim mogućnostima i optimalnim uspjesima, ali i mogućim neuspjesima neće imati šanse za pozitivne promjene. Odgojitelj nije samo posrednik informacija o vjerskim sadržajima. On je prije svega čovjek vjere koji umije prenijeti svoje vlastito iskustvo. Od današnjeg vjeroučitelja se traži da ima bogatstvo izričaja svoje osobne vjere, a ne da govori o vjerskom doživljaju uhodanim “pobožnim šablonama”. To mladi ne prihvaćaju.

Odgoj - kateheza - je rad s ljudima, a to znači da je naš rad podlozan određenim psihološko-moralnim uvjetovanostima kojima se ne možemo oduprijeti. Ne može se postići da pšenica bude zrela za žetvu već u ožujku. “Treba znati strpljivo čekati, sa sr-

36 *Isto*, str. 71.

37 *Che cosa ha detto il papa sull'Europa*, nav. dj., str. 55-66.

38 *Isto*, str. 73.

cem ratara koji velikodušno sije, strpljivo podnosi napore odgojnih poteškoća i stalno odgađa odluku da odsiječe neplodnu biljku ili da iskorijeni korov.”³⁸ Strpljivi vjeroučitelj je uvijek optimist svjestan da on sadi i zalijeva, ali Bog jedini daje rasti. Hoće li netko na našu riječ povjerovati ili ne, ne ovisi isključivo o nama - vjera je dar a ne znanje.

3. UČITI U ISUSOVOJ ŠKOLI

Posljednjih godina naveliko se raspravlja i piše o didaktici i metodici u vjeronaučnoj nastavi. Toliko je toga napisano o metodama, sustavima i metodičkim postupcima. Kurikulum je postao opsesija metodičara i didaktičara. Sigurno je veoma važno da vjeroučitelj raspolaže dostatnim znanjem na tom području jer je uspješni kateheta i uspješni metodičar i didaktičar. Nije cilj metodološkog znanja osposobiti katehetu za spretnog tehničara. Kateheta je, prije svega, umjetnik koji pokušava adekvatnim sredstvima i metodama predočiti veliku tajnu Božje ljubavi. Osposobljenost na tom području stječe se kroz iskustvo, vježbe, seminare, permanentno usavršavanje.

Metoda koju je Isus primjenjivao u svom poučavanju ostaje univerzalni ključ uspjeha svake kateheze. U Evandjelju nalazimo odgojni program koji je Isus neumorno ostvarivao u zajedničkom hodu s apostolima. Susreti i razgovori koje je Isus vodio sa svojim sunarodnjacima povlaštani su sadržaji za poučavanje. Isus je svima dao priliku. Nema susreta iz kojega sugovornik nije izašao promijenjen. Prisjetimo se samo nekih: Isus i Samarijanka, Isus i Nikodem, Govor na gori, Isus i bogati mladić itd. Kroz ove razgovore možemo uočiti koje odgojne metode Isus upotrebljava. Primjećujemo da je svaka situacija iziskivala zaseban pristup jer Isus svaku osobu uzima u njejoj autentičnosti i neponovljivosti. Svaki razgovor ima svoja pravila polazeći od specifičnosti situacije. Ako pobliže promatramo Isusa, vrlo lako uočavamo da ima sve one karakteristike koje smo prethodno nabrojili kao odgojiteljeve.

Dosta je vidjeti s koliko strpljivosti Isus tumači svojim učenicima koji nisu baš puno razumjeli. Bili su to priprosti ljudi navikli na vrlo konkretne poslove. Apostoli su bili međusobno različiti. Svaki od njih predstavlja poseban karakter, tako da Isusu vjerojatno nije bilo isto voditi razgovor s Ivanom i Petrom.

Isus nikada ne gubi strpljivost i za njega nije bilo otpisanih. Svi su oni imali podjednake prilike. Uvijek su prepoznali ljubav koja ih je jednostavno grijala.

Dogodi se da kateheza ne uspije, bar ne onako kako smo očekivali, gubimo volju, padamo u depresiju. Pritom se valja sjetiti Isusa (savršen teolog, kateheta, metodičar, pedagog), koji je bio savršen u svemu, a opet je doživljavao neuspjehe. “Ne može se ne zapaziti da je Isus osobno iskusio što znači doživjeti neuspjeh kao duhovni vođa. Često mora priznati da nije uspio u nastojanju da njegovi učenici razumiju (Mk 4,13; 4,40; 7,18; 8, 16-21). Napose se treba suočiti s činjenicom da niti njegova riječ, njegova osobna briga, sva njegova ljubav nisu bili dovoljni da izbjegnju te Juda Iškariotski ne postane ono što je postao: njegov izdajica (Mk 14,43).”³⁹ Sve ovo pokazuje da čovjekovo umijeće može imati relativno značenje. Biti vjeroučitelj-odgojitelj znači biti čovjek nade i čovjek povjerenja, jer na koncu mi smo samo “beskorisni sluge i učinismo što smo morali učiniti”, a ostalo prepustimo jedinom istinskom Odgojitelju koji trajno odgaja svoj narod.

3.4. Pružiti mladima motivirajuće sadržaje

Tko radi s mladima zna koliko je veliko umijeće potrebno da ih se zainteresira za određene sadržaje. Kod svake pripreme za katehezu najviše vremena se posvećuje motivaciji, jer uspjeh ove faze djeluje na uspjeh cijele kateheze. Ponekad nedostaje motiva koji su tako uvjerljivi i bliski današnjem mladom čovjeku da bi ga pokrenuli iznutra. “Obnova motiva je danas najsvetija dužnost svih ako ne želimo dopustiti moralni skepticizam, razočaranje i laksi-

39 C. M. MARTINI, *nav. dj.*, str. 50.

zam. Hoćemo li uspjeti, ne ovisi samo o pisanju i govorenju, nego još više o stvarnim činima."⁴⁰

Mladi su u traganju za vlastitim identitetom, imaju nekoliko interesnih sfera koje kateheta treba poznavati i prepoznati da bi mogao odgovoriti na potrebe vjeroučenika.

Postoji područje gdje mladi uvijek reagiraju, a to je egzistencijalna dimenzija čovjeka. Čovjek spontano teži pronaći odgovore na važna egzistencijalna pitanja. "Dok su klasična teologija i kateheza polazile od objave i tradicije, dotle današnja kateheza polazi od čovjekove antropološke uvjetovanosti da bi zatim sve to teološki osmislila, odnosno teološkim i soteriološkim tumačenjima dala odgovore na pitanja koja dolaze iz prvih dvaju dijelova. U odabiranju motivirajućih sadržaja za mlade, kao osnovnog polazišta kateheze mladeži, kateheta bi trebao uzeti antropološku stvarnost u cjelini."⁴¹ To su teme koje dotiču pitanja ljudske egzistencije, smisao ljudskog života, ljudske vrednote, čovjeka pred velikom tajnom života, smrti, ljubavi, patnje, zahtjev i vrijednost istine - na što su mladi posebno senzibilni - pitanje mira, novog poretka u svijetu, ekološka pitanja itd.

Sve ove teme valja usmjeravati ili poduprijeti evanđeosko-teološkim sadržajima koji će mlade usmjeravati na osobu Isusa Krista. Bitno je uočiti da mladi danas prihvaćaju povijesnog Isusa, oduševljeni su njegovim stilom života (avanturistički). Njih zanosi Isus koji se zauzima za siromašne, Isus koji ljubi grešnike, Isus koji je spreman svima oprostiti itd. Ono što teško razumiju jest mjesto koje proslavljeni Isus ima u njihovu konkretnom životu. Ne vide vrijednost Evanđelja u ostvarivanju svoga životnog projekta. Kršćanstvo im je bliže kao ideologija nego kao stil življenja koji traži radikalni odgovor s njihove strane.

Kad govorimo o sadržajima vjere, važno je istaknuti problem izričaja vjerskih istina. Naše kateheze, pa i propovijedi često su "šablonizirane" i uvijene u maglu posebne "svetosti" koja mlade podsjeća na neki nepoznati svijet lišen svake realnosti. "Treba vjeru osloboditi nerealnih izraza i fraza. Treba je izražavati i saopćavati u životnom

kontekstu, mislima koje stvarno mislimo i izrazima koje stvarno otkrivaju što osjećamo. Obraćati se živom čovjeku, a ne našoj naslijeđenoj konstrukciji koja u biti i ne postoji. Sigurno nećemo umanjiti Krista, njegovu Majku ili svece, ako o njima govorimo s više realizma."⁴²

Važno je u biblijskim i evanđeoskim tekstovima pronaći one zgrade u kojima će mladi prepoznati vlastitu životnu situaciju. Valja birati one tekstove u kojima oni mogu pronaći odgovore na svoja životna pitanja. Npr. prvi grijeh, izvještaj o stvaranju, knjiga o Jobu, prisposoba o talentima, Isus i Samarijanka, Isusova kušnja, milosrdni Samaritanac, hvalospjev ljubavi itd.

3.5. Oživjeti župne zajednice da postanu privilegirano mjesto socijalizacije kršćanskih vrednota

Župa je privilegirano mjesto u religioznom odgoju i katehezi. U njoj se po sakramentu krštenja ostvaruje prvi kontakt s Crkvom. Većina mladih povezanost sa župom veže uz djetinjstvo i predadolescenciju kada traje proces sakramentalizacije. U tom razdoblju imali su podršku roditelja koji ipak drže do tradicionalnih obreda. Za mnoge mlade primanje sakramenata predstavlja i rastanak sa župnom zajednicom. Možda će se opet vratiti kada im zatreba sakrament ženidbe. Crkva je oduvijek župnoj zajednici davala prioritet pred ostalim oblicima okupljanja. Sâm papa Ivan Pavao II. u pobudnici "Catechesi tradendae" naglašava da postoje različita mjesta katehiziranja, ali "da župna zajednica mora ostati pokretač kateheze i njezino posebno mjesto. Neki su možda olako prihvatili da je župa osuđena kao zastarjela, ako već nije osuđena da nestane, na račun malih zajednica koje su bolje prilagođene i djelotvornije. Htjeli mi to ili ne, župa ostaje veoma važna za kršćanski

40 B. Z. ŠAGI, *nav. dj.*, str. 32.

41 E. HOŠKO, *Sadržaj kateheze mladih - pretpostavke i naslućivanja*, u: P. CRNJAC - M. ŠIMUNOVIĆ (ur.), *Vjera mladih i župska zajednica. Zbornik radova X. i XI. katehetske ljetne škole, Varaždin 1982 - Pazin 1982*, Katehetsko vijeće pri BKJ, 1983, str. 71-79, ovdje 72.

narod, pa i za one koji su napustili prakticanje svoje vjere. Realizam i mudrost zahtijevaju da nastavimo putem koji vodi prema tome da se župi, po potrebi, dadnu prikladnije strukture i novi polet zahvaljujući sve većem uključivanju kvalificiranih, odgovornih i plemenitih članova."⁴³ Možda je nekada župa i bila privilegirano mjesto kateheze. Danas se u Hrvatskoj vjeronauk iz mnogih župa preselio u školske klupe. Osim toga suočavamo se s problemom da mladi napuštaju Crkvu, a time i župnu zajednicu. No župa mora ponovno postati baza, oaza gdje će mladi živjeti istinske kršćanske i evanđeoske vrednote. Grupa je idealno mjesto za to i kateheta to ne smije zaboraviti.

Što ponuditi mladima - kakav oblik zajedništva? Mladi u ovom razdoblju imaju potrebu za uspostavljanjem međuljudskih odnosa. Oni žele nove sredine, skupine vršnjaka gdje bi mogli okušati temeljne ljudske vrednote. Stoga je važno iskoristiti tu sklonost i približiti im neke važne kršćanske vrednote.

Mnogi mladi iskazuju poštovanje prema Crkvi zbog njenog zalaganja u rješavanju ključnih problema koji pogađaju suvremeni svijet: pitanja mira, ljudskih prava, dostojanstva žene, prava na život, zaštite okoliša, osjećaja za siromašne i izrabljivane u društvu, otvorenosti za istinski dijalog. To priznanje može biti polazište za dublji dijalog s Crkvom u kojem će mladi otkriti njezinu prvotnu zadaću - naviještanje i izgradnja kraljevstva Božjeg. Inače će se dogoditi da Crkvu shvate isključivo kao humanističku organizaciju.

4. ZAKLJUČAK

Nalazimo se na pragu trećeg tisućljeća. U apostolskom pismu "Nadolaskom trećeg tisućljeća" papa poziva cijelu Crkvu, sve ljude dobre volje da se preispitaju, duhovno obnove i u nađi ohrabre kako bi mogli zakoračiti u novo razdoblje ljudske povijesti.

Jedna od najvećih duhovnih investicija u koju bi Crkva trebala ulagati jesu svakako mladi. Kako to najbolje osmisliti? Nije potrebno stvarati novi tip čovjeka. Nužno je

računati s čovjekom kakav jest, s njegovim temeljnim crtama ponašanja i prirodnim sklonostima. Moramo računati i na nesklad što ga uočavamo kod mladih, koji je u suprotnosti s našim idealnim tipom mlada čovjeka.

U europskom društvu, kojemu je visokorazvijena tehnologija donijela novi društveni poredak bez oslonca u vjeri, Crkva je pozvana naviještati i ucjepljivati Evanđelje pravde i bratstva koje će u ovakvom svijetu izgrađivati humanije i kršćanskije društvo.

Često se dobiva dojam da je Crkva daleko od današnjeg čovjeka i da nije u stanju rješavati velike probleme koji muče naš kontinent. Crkva uvijek ima lijek - nadu za novo sutra. To će biti i sutra, ako bude do kraja vjerna Kristu, rastući uvijek u svetosti i učvršćujući se u evanđeoskoj istini. Samo takva Crkva može doprijeti do današnjega mladog čovjeka.

Kršćaninu je zadatak biti vjerodostojni nositelj istinskih, evanđeoskih vrednota koje mogu izgraditi novu uljudbu što je Koncil vidi kao civilizaciju ljubavi, dostojnu čovjeka i njegova kršćanskog poziva.

Crkva mora vratiti dušu modernom društvu, ne samo nudeći određena teorijska razmišljanja, nego postavši suputnik umornom putniku koji kroči našim ulicama, dijeleći s njime sve radosti i tjeskobe života.

Zaključimo riječima Don Ivana Bosca: "Znajte da je odgoj stvar srca i da je jedino Bog njegov gospodar te da ne bismo mogli uspjeti ni u jednoj stvari da nas Bog ne pouči o umijeću te stvari i ako nam ne preda u ruke njezine ključeve... Bog je među nama. On je odgajao svakog od nas i sve nas. On nastavlja odgajati. Mi, odgojitelji, njegovi smo saveznici: odgoj nije naše, nego njegovo djelo. Učimo od njega, slijedimo ga, pouzdajmo se u njega, a on neka vodi i upravlja."⁴⁴

42 B. Z. ŠAGI, *nav. dj.*, str. 27.

43 IVAN PAVAO II., *Apostolska pobudnica Catechesi tradendae*, Nadbiskupski duhovni stol - Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 67.

44 C. M. MARTINI, *nav. dj.*, str. 10 i 57.